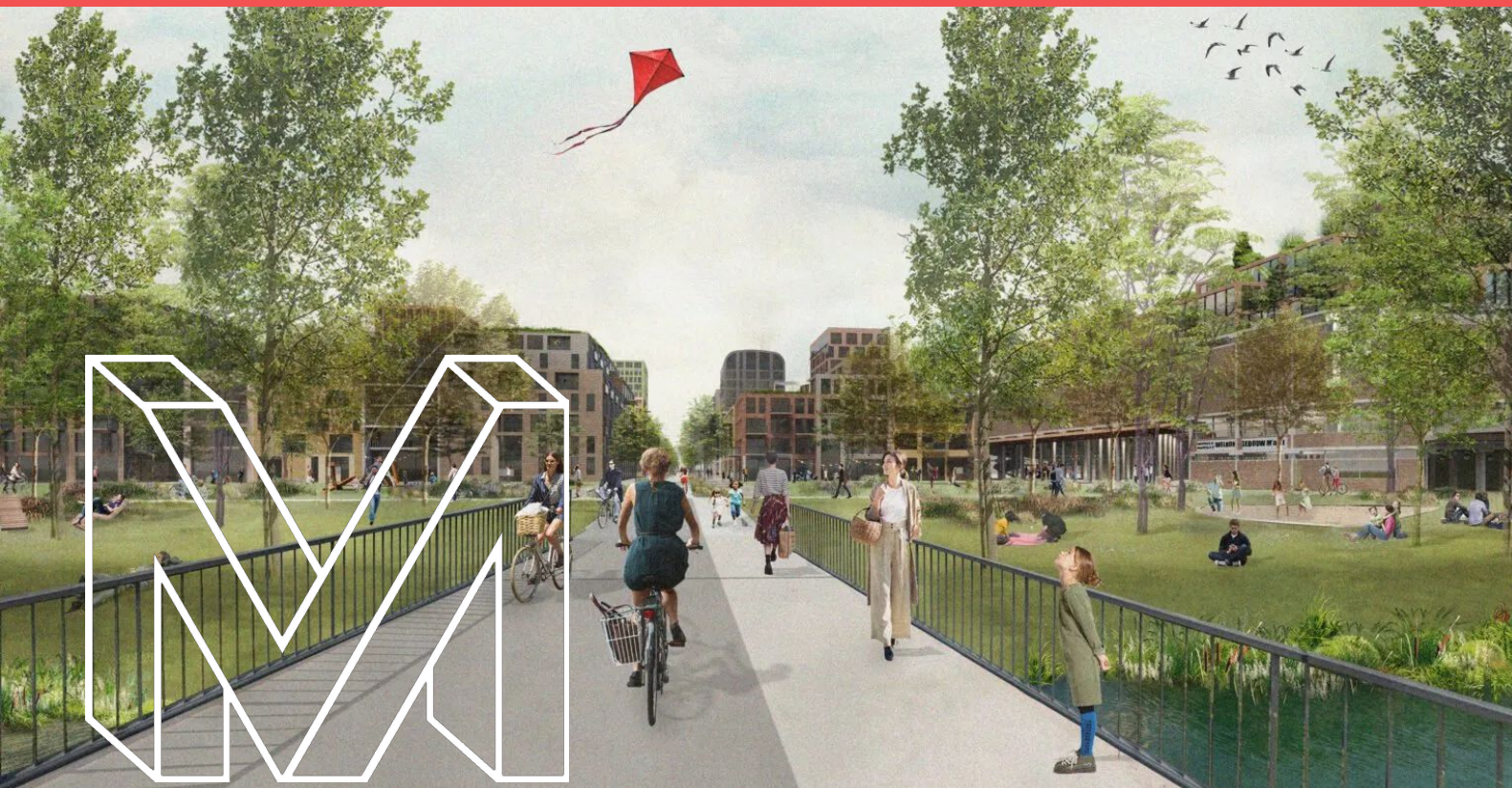

SOCIAL DESIGN & GEBOUW SCAN

#social design

MERWEDE LAB

Naslagwerk
2 maart 2023

VERSIE 2.0

In samenwerking met:

VOORWOORD

Beste betrokkene van Merwede,

Het Merwede LAB brengt impactvolle, praktisch toepasbare, duurzame innovaties en interventies op het vlak van duurzame energie, circulair bouwen, social design, gezond stedelijk leven in het planproces van Merwede. In dat kader organiseerde het Merwede LAB een kennissessie Social Design om innovaties tastbaar en concreet te maken. Als aanvulling op het evenement hebben we dit naslagwerk gemaakt, waar je de besproken onderwerpen nog eens rustig kan doornemen. Het doel van de kennissessie is om te inspireren met goede voorbeelden en om concrete handvatten mee te geven voor inrichting van de fysieke ruimte.

Als vervolg heeft het Merwede LAB de ruimte geboden aan de ontwikkelaars in het gebied om een gebouwscan te doen. Om te zien waar we de op verschillende niveaus van de interactieladder kunnen versterken en verbeteren. Janssen de Jong en Lingotto hebben voor hun blokken de gebouw scan toegepast, de resultaten vinden jullie in dit naslagwerk.

Met dank aan Synchron die Placemakers al geruime tijd geleden bij de planontwikkeling van Blok 8 betrokken heeft en zo het zaadje voor de samenwerking met Placemakers gepland heeft.

Hartelijke groet,

Mirjam Schnull
Programmamanager Merwede LAB

Met dank aan Placemakers

Mede mogelijk gemaakt door EFRO React EU en het Kansen voor West programma

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	4
Merwede LAB & social design	5
Placemakers & social design (inclusief een vertaling van ontwerp- maatregelen naar B13, B14 & Menu)	8
Ervaringen Placemakers	24
Samenvatting	33
Colofon	34

INLEIDING

Op 9 juni 2022 organiseerde Placemakers een social design workshop voor het Merwede LAB met als doel: inzicht in hoe je kunt ontwerpen voor ontmoeting, lessen uit de praktijkervaring van Placemakers en daarnaast een workshop om de vertaling naar de praktijk te concretiseren aan de hand van de interactieladder.

Naar aanleiding van deze sessie is Placemakers door Lingotto & Janssen de Jong gevraagd een gebouwscan te maken van Blok 13, 14 en Menu, om de optimalisatie kansen voor Social Design inzichtelijk te maken.

In het verslag gaan we eerst in op de gemaakte afspraken binnen het Merwede LAB, de ladder van sociale interactie en geven we per trede van de ladder ontwerpadviezen, inclusief de bovengenoemde vertaling naar Merwede.. Vervolgens tonen we enkele aansprekende voorbeelden uit de praktijk van Placemakers en geven we een samenvatting van de workshop over de innovatiepitch.

MERWEDE LAB
& SOCIAL DESIGN

AFSPRAKEN SOCIAL DESIGN

Binnen het Merwede LAB hanteren we de volgende definitie van Social Design:

Het **ontwerpen van de randvoorwaarden** waarop een **veerkrachtige, gelukkige, betrokken gemeenschap** gebouwd kan worden. Een gemeenschap die de waarden van Merwede omarmt en **betrokken** is en blijvend **eigenaarschap** toont voor het gebied. Social design richt zich op de gemeenschap en het collectief.

Om Social Design binnen Merwede te waarborgen is er in de SOK afgesproken dat het LAB zich focust op kennisopbouw, versterking eigenaarschap en gemeenschapsopbouw. De onderliggende ambities zijn:

1. Pragmatische inzichten uit het onderzoeksveld hoe we van Merwede iedereen zijn favoriete wijk kunnen maken,
2. Betrekken toekomstige bewoners. Het doel is om de ervaringen en behoeftes van de bewoners en gebruikers te benutten en het eigenaarschap van het openbare en het collectieve groen te vergroten.
3. Slimme ingrepen en toepassingen die deze thema's verder brengen. (gezonde leefstijl, goede sociale structuren en de beleving van toekomstige bewoners).

Tijdens deze kennissessie is het doel om de theorie rondom Social Design verder te ontrafelen door concrete en inspirerende voorbeelden vanuit Placemakers te delen, handvatten te bieden voor de concretiseringstap tijdens de ontwerpfase.

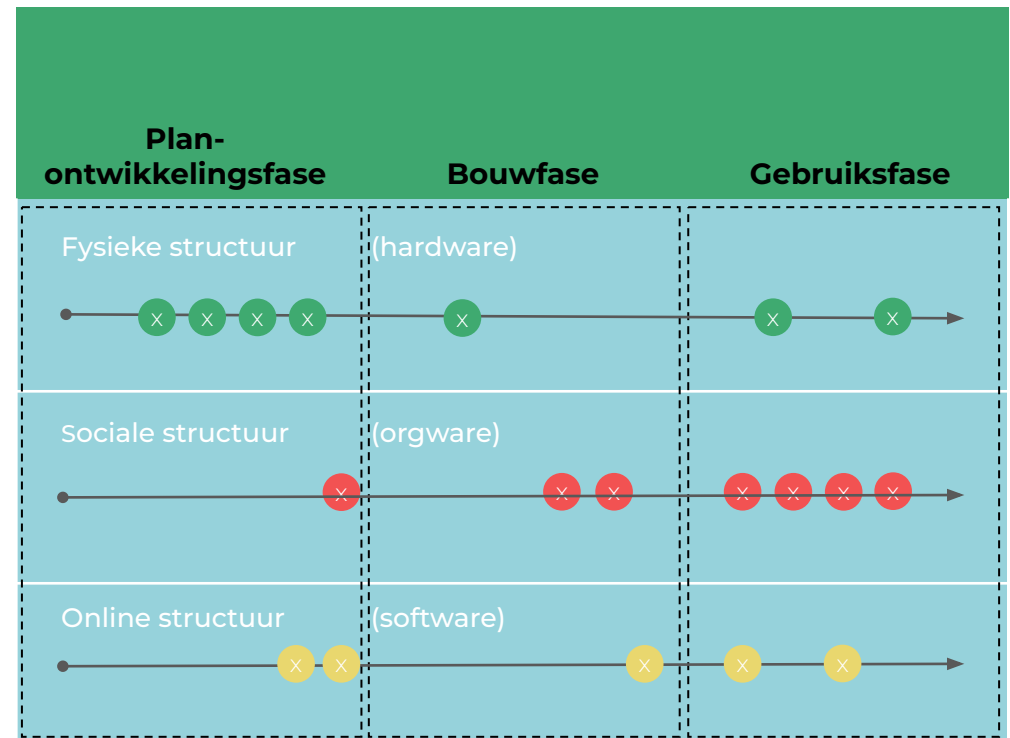
ONTRAFELEN VAN SOCIAL DESIGN

Wij onderscheiden verschillende ingrediënten voor het realiseren van Social Design, ook wel gemeenschapsopbouw in de wijk Merwede.

We maken onderscheid tussen de fysieke structuur, de sociale structuur en de online structuur, zie tabel. Om gemeenschapsopbouw te realiseren zijn verschillende acties en activiteiten in de planontwikkelingsfase, bouwphase en gebruiksfase nodig. Deze acties en activiteiten hebben vaak met elkaar te maken, maar hebben een eigen momentum.

- De fysieke structuur betreft de elementen in de fysieke ruimte en zichtlijnen die sociale interactie bevorderen
- De sociale structuur betreffen de lokale initiatieven, de programmering en de events ter bevordering van de sociale interactie
- De online structuur betreft en ondersteunende online infrastructuur ter bevordering van de sociale interactie

Deze kennissessie richt zich op de fysieke structuur en de ontwerp mogelijkheden in de planontwikkelingsfase. De sociale structuur en de theorie hierachter komt in een andere kennissessie aan bod.

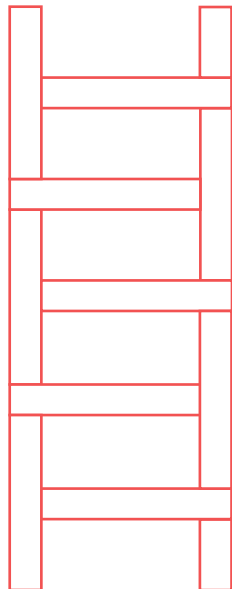

PLACEMAKERS &
SOCIAL DESIGN

LADDER VAN SOCIALE INTERACTIE

Placemakers werkt met het theoretisch model van een 'interactieladder'. 'Ontmoeting' is een veelgebruikt woord en veel gekoesterde wens in de stedenbouw en architectuur, maar vaak beperkt gedefinieerd.

5 | Langdurige interactie

4 | Herhaalde interactie

3 | Vluchtige interactie

2 | Zien en gezien worden

1 | Fatsoenlijke onoplettendheid

Op basis van literatuur en cases stellen wij dat er verschillende vormen van interactie bestaan; van praktisch onbewust rekening houden met elkaar tot 'een goed gesprek', van non-verbaal tot verbaal, en van bekend gezicht tot 'community'. Elke vorm van interactie faciliteer je op andere manieren.

Met het model van de ladder stellen we de vraag: welk(e) soort(en) interactie wil je eigenlijk zien in jouw plan? Streef je naar de vorming van hechte gemeenschappen, of zie je meer waarde in 'vluchtige ontmoetingen of 'publieke familiariteit'?

Het is niet zo dat er in ieder gebied naar de hoogste trede op de ladder moet worden gestreefd. Mensen hebben verschillende behoeften op verschillende momenten en het is vooral belangrijk een omgeving te ontwikkelen waar met de meeste treden van de ladder rekening gehouden wordt.

Op de volgende pagina's staan enkele adviezen hoe dit te realiseren is.

Fatsoenlijke onoplettendheid is hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat dit vooral van toepassing is op extreem drukke plekken zoals stations en winkelstraten en daarom niet van toepassing is in de autovrije wijk Merwede.

FATSOENLIJKE ONOPLETTENDHEID | TREDE 1

Wat maakt nu precies een levendige openbare ruimte? Het is vaak de mix aan mensen met verschillende eigenschappen die zorgt voor een bruisende sfeer. Een waar “sidewalk ballet” waar de zintuigen continue worden geprikkeld, zoals Jane Jacobs het formuleert. Samen maken we ongeschreven regels om te bewegen in de openbare ruimte. We zijn in continue onderhandeling met elkaar, we maken oogcontact, anticiperen en geven elkaar de ruimte. Dit is een non-verbale en bijna onbewuste vorm van interactie. Zo zorgen we ervoor dat we niet tegen elkaar opbotsen en niet in elkaars ruimte komen. Of zoals Ervin Goffman zegt:

“...we demonstrate that we recognize the other person’s presence, are not seeking a sustained interaction, and have no hostile intention”.

Le 104, Parijs: georganiserde chaos van gebruikers

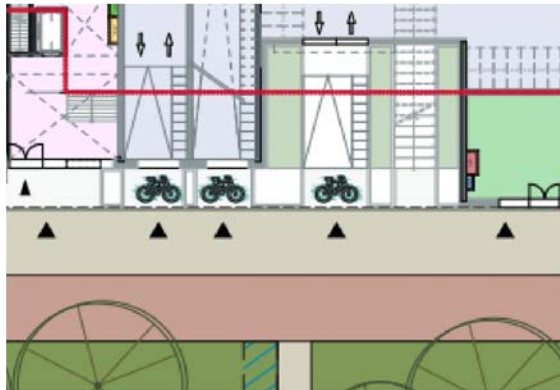

FATSOENLIJKE ONOPLETTENDHEID | TREDE 1

VERTALING NAAR MERWEDE

Blok 13

- Dit blok heeft een mooie open plint met functies langs de straat, ondanks dat er een parkeergarage in zit.
- De route naar het fietsparkeren zorgt voor een 'shared space' waar mensen onderhandelen om elkaar ruimte te geven.
- Door de horeca, de non-commerciële verblijfsplekken, trappen, ruimte voor sport en spel kan er een divers beeld ontstaan en daarmee een gevoel van levendigheid.
- De trappen en kriskrassende paden leiden tot onderhandeling tussen passanten, sporters en spelende kinderen.
- Het is wel de vraag of de binnentuin een logische doorlooproute is voor niet-bewoners

Shared space bij de ingang van Blok 13

Blok 14

- Meerdere functies zorgen voor een divers straatbeeld, vooral in de openbare ruimte.
- De gedeelde ingang van de horeca en het Cultuurhuis zorgt ervoor dat diverse doelgroepen en gebruikers elkaar kruisen.

Menu

- In de Marktplaats kan door de diverse functies een levendige publieke ruimte ontstaan.
- Zorg dat de Marktplaats (tijdens openingsuren) directe toegang heeft tot de andere functies in het gebouw.
- Maak de toegangen van de Marktplaats geschikt voor onderhandeling; zorg ervoor dat die niet te breed zijn.

Willemsluis, A'dam: onderhandelen over wie als eerste oversteekt

ZIEN EN GEZIEN WORDEN | TREDE 2

“The thing people love most is watching other people”
- William H. Whyte.

Mensen kijken is niet alleen een leuke bezigheid, maar heeft ook een belangrijk democratisch effect. Het simpelweg zien en leren 'lezen' van mensen die anders zijn dan jij ondersteunt de ontwikkeling van een empathisch vermogen en positieve tolerantie.

Daarnaast heeft het een sociale controle effect; je let op elkaar. Het kijken naar anderen en het tonen van jezelf is de aantrekkingskracht van de stad zelf en belangrijk voor een gezond sociaal klimaat, zeker wanneer de diversiteit van bewoners hoog is.

ONTWERPADVIES

- **Meanderende wandelpaden** nodigen uit tot een langer verblijf, met ruimte voor 'flaneren' in de beweging van A naar B.
- **De hoogteverschillen of een 'verblijfstrap'** creëren zichtlijnen en toch een gekaderde, beschermde plek van waaruit je mensen voorbij kunt zien gaan. Een verblijfsplek is ook onderdeel van het ontwerp van blok 8
- Plaats **zitmogelijkheden** op strategische plekken - met uitzicht op groen, maar ook op mensen, en met beschutting in de rug.
- Probeer dode muren te vermijden en zorg voor **transparante plinten**, door functies te realiseren of ramen van woningen.
- **Plaats balkons met zicht op (semi-)publieke ruimte**, zo neemt de sociale controle toe.
- Bekeken worden is niet altijd wenselijk of prettig. Zeker op het niveau van de individuele woning moet het een keuze zijn tussen jezelf tonen en jezelf terugtrekken. Een minder publieke ruimte, zoals de slaapkamer kan het best zoveel mogelijk worden afgeschermd van voorbijgangers.

ZIEN EN GEZIEN WORDEN | TREDE 2

VERTALING NAAR MERWEDE

Blok 13

- De binnentuin is publiek toegankelijk en nodigt met verschillende zitmogelijkheden en doorgaande en kriskrassende paden uit tot flaneren, verblijven en mensen kijken.
- Niveau 3 van de binnentuin is niet goed zichtbaar vanaf de andere niveaus. Op dit niveau 3 is er ook een 'inham' die alleen maar zichtbaar is vanaf de omliggende appartementen, maar niet vanaf de andere delen van de tuin. Hierdoor neemt het gevoel van sociale controle af.
- Er zijn nu verstopplekken voor kinderen in de struiken, maar wie verstoppt zich nog meer?
- Een aantal woningen heeft de balkons aan de zijde van de binnentuin, deze balkons worden met struiken afgeschermd voor meer privacy. Dit afschermen leidt wel tot issues rondom sociale controle, zeker gezien de openbaarheid van de binnentuin, ook voor ongewenste gasten.
- Het terras op niveau 1 van de binnentuin biedt levendigheid en sociale controle, maar kan ook zorgen voor overlast en belasting van privacy voor de aanliggende woningen, waarvan sommigen met hun balkon en slaapkamer aan het terras zitten. Herindelings van de woning of van het terras en/of beperkte openingstijden zijn nodig om meer privacy en rust te garanderen voor de bewoners.

- De binnentuin heeft mogelijk een voordeel ten opzichte van winderige omgeving rondom Blok 13. Hier kunnen mensen misschien wel beschermd langdurig verblijven en slenteren. Om dit te checken is het belangrijk een windsimulatie te doen voor de binnentuin.
- De hoogteverschillen in de binnentuin maken het tot een natuurlijk amfitheater met mooie overzichten.
- Doordat de Big 5 van Merwede wordt uitgenodigd, is er in de binnentuin niet alleen sprake van 'people watching' maar ook van 'animal watching'.

Beperkte zichtbaarheid op niveau 3 van Blok 13

ZIEN EN GEZIEN WORDEN | TREDE 2

Blok 14

- In de souterrainwoningen is er een mooie balans tussen privacy en sociale controle; er is interactie met de straat vanuit de voorzijde van de woning, maar men kan zich ook uit het zicht terugtrekken in de souterrains.
- In het daklandschap aan de binnenzijde is dit gedeeltelijk zo; één zijde van de woningen heeft de voordeur aan het daklandschap waardoor er gezien kan worden wie er in en uit de woning gaat. De andere zijde van de woning heeft juist de achterkant aan de binnentuin en daarvan worden ook de balkons afgeschermd met struiken. Hierdoor neemt de sociale controle op het daklandschap juist af. Voor een betere balans tussen privacy en sociale controle zou het beter zijn de voorzijde van beide woningen aan het daklandschap te plaatsen.
- De ramen in het Cultuurhuis zorgen op verrassende momenten voor zien en gezien worden

- De bankjes langs het wandelpad in het daklandschap stimuleren het zien en gezien worden tussen de bewoners.
- De plint aan de noordoostzijde oogt op de render weinig transparant. Er is met name in het groene blok sprake van weinig interactie. Dit is vooral problematisch omdat aan de overzijde een gesloten deel van blok Menu ligt. Er is daarom een gebrek aan ogen op de straat.

Noordgevel Blok 14

Binnentuin Blok 14

ZIEN EN GEZIEN WORDEN | TREDE 2

Menu

- Let bij de inrichting van de Marktplaats op een goede afwisseling tussen overzicht en zichtlijnen enerzijds en verrassing en dynamiek anderzijds.
- Behoudt het open zicht op de Marktplaats vanuit de Maakplaats.
- Behoudt de toegevoegde raampartijen, deze zorgen voor interactie tussen het binnen- en buitengebied.
- Hoe divers is het publiek van de Marktplaats echt? Gaat het om goedbetalende foodlovers of zijn ook mensen met een kleine beurs welkom?

WOO! Window of Opportunity Waterlooplein, A'dam door Placemakers

- De noordzijde van het pand heeft een blinde wal vanwege het logistiek karakter. Dit is daardoor een lastige plek voor interactie en sociale controle. Dit is te ondervangen met een kunstwerk of een WOO! (Window Of Opportunity). Gebruik de blinde gevel juist als een canvas!
- Een aantal woningen heeft de balkons en de achterzijde aan de daktuin gelegen. Omwille van de privacy zijn die afgeschermd met een bufferzone van struiken. Het zou beter zijn de voordeuren van deze woningen aan de daktuin te doen en dan geen bufferzone. Op die manier is de sociale controle groter.

Daktuin Menu met Bufferzones

VLUCHTIGE INTERACTIES | TREDE 3

Ook wel 'small talk' genoemd, zijn 'fleeting interactions' korte uitwisselingen over vaak een externe, verrassende factor. Door de opkomst van de smartphone vragen we elkaar tegenwoordig niet meer zo vaak om de tijd of route. Maar er kan een hond zijn die we willen aaien, een kunstwerk die als 'conversation starter' fungeert, of een fietsstalling die vraagt om onderhandeling.

Het nastreven van een héél kort gesprekje op het schaalniveau van het woonblok is de moeite waard - op zichzelf en als opstapje voor andere vormen van interactie. Dit mag ook een uiting zijn van conflict; een moment waarop de ongeschreven leefregels zich vormen.

Voor ontwerpers betekent dit dat er een element van verrassing, wisseling of tijdelijkheid 'ingebouwd' wordt; een contradictie in terminis? Ook het creëren van plekken die bewust onhandig of onduidelijk zijn ligt niet voor de hand in een ontwerpproces maar levert wel mogelijkheden voor vluchtige interacties.

Waterspeeltuin die oproept tot interactie, zowel tussen kinderen als tussen hun ouders. Tainan Spring MRVDV

VLUCHTIGE INTERACTIES | TREDE 3

ONTWERPADVIES

- Ontwerp voor nadere en wisselende invulling; **intekenen van flexibele collectieve ruimtes zonder vaste bestemming**, plus aanzetten tot de (zelf)organisatie van een wisselende programmering.
- **Creëer een bijzonder object, dat voor gezamenlijke verwondering zorgt**, zoals een fontein of kinetische kunst in de publieke ruimte. Dit wordt nog sterker als het object uitnodigt tot interactie, zoals een levensgroot schaakbord.
- Nodig kunstenaars of (social) designers uit om gedurende een periode verschillende kleine, **onvoorspelbare interventies** te doen. Een muurschildering die stap voor stap een verhaal vertelt, bingonummers door de brievenbussen, een foto-estafette project e.d.. Dit is na oplevering, maar hun 'canvas' zou al eerder ingetekend kunnen worden.
- **Presenteer een 'feed' van informatie**, nieuws, kunst, quotes of vragen aan bewoners, via inpandige schermen of led-balken in bijvoorbeeld de gangen of lift.
- Honden zijn ideale 'conversation starters' en hondenbezitters spelen een grote rol in de sociale veiligheid en informeel sociaal netwerk in een buurt. **Maak ruimte voor hondenbezitters aan in het landschapontwerp** (zie de hondenspeeltuin bij Buurthaven) of programma (trimsalon, dierenuitlaatservice).
- **Onderhandelplekken**
Net zoals het plaatsen van één koffiepunt in een groot kantoorgebouw is het interessant om te overwegen 'functional inconveniences' in het ontwerp van het woonblok op te nemen. Gangen, liften, fietsenstallingen kunnen worden ingericht zodat situaties ontstaan waarin onderhandeld moet worden. Plekken waar de regels niet helemaal duidelijk zijn, waar je op elkaar moet wachten of elkaar voor moet laten gaan. Minder efficiënt, maar sociaal functioneel.

Speels meubilair (links: studio LONK, rechts: Lentspace)

VLUCHTIGE INTERACTIES | TREDE 3

VERTALING NAAR MERWEDE

Blok 13

- De binnentuin is uitnodigend voor verschillende activiteiten die een korte uitwisseling op gang kunnen brengen.
- Er zijn plannen voor een vijvertje in de binnentuin. Mits interactief kun je ook hier speelse en vluchtige interacties verwachten.
- Nodigt de halfverharding in de binnentuin werkelijk uit tot het toe-eigenen door bewoners zoals in de renders? Dit werkt alleen als dat actief wordt gestimuleerd.
- De brede galerijen zorgen voor mogelijkheden om ruimte te claimen en contacten te leggen.
- Organiseer het onverwachtse met een flexibel interieur, budget voor activiteiten, interactieve schermen en een responsieve omgeving.

Gewenst gebruik binnentuin Blok 13

Blok 14

- Het Cultuurhuis is de plek waar mensen elkaar tegenkomen en zich verwonderen over een bijzondere situatie of voorstelling. Dit wordt verder versterkt door de inpandige horeca.
- Plaats vanuit het Cultuurhuis een bijzonder object of organiseer performances in Blok 14 of in de openbare ruimte. Dit geeft ook identiteit aan het gebied.
- Plaats dit soort verrassingen in de alledaagse liften, gangen, trappen en portieken. Ook een wisselende quote op de muur kan voldoende zijn!

Menu

- De Marktplaats is dé plek van onverwachte ontmoetingen.
- Wisselende tentoonstellingen en social design interventies vanuit de Maakplaats zorgen voor continue gezamenlijke verwondering en het gesprek van de dag.
- Een bijzonder iconisch object op het plein zorgt voor interactie, als het gemaakt wordt door makers van de Maakplaats dan is er ook een lokale relatie.
- Reuring en rumoer in de binnentuin zijn 'conversation starters'.

HERHAALDE INTERACTIE | TREDE 4

De volgende trede op de ladder is het herhaaldelijk zien van dezelfde gezichten. Het gaat hier puur om de kwantiteit, niet om de kwaliteit, waardoor je anderen begint te herkennen. Een mens schijnt gemiddeld 5.000 gezichten te kunnen onthouden. Zelfs zonder knikje of enige uitwisseling van woorden is deze 'publieke familiariteit' een uiterst belangrijke vorm van interactie die bijdraagt aan thuisgevoel en gevoel van veiligheid. Tegengesteld aan de 'vluchtige ontmoeting' is hier niet afwisseling en verrassing, maar juist voorspelbaarheid en routine van belang.

Straatbeeld met grondgebonden woningen en open voortuinen, waardoor mensen elkaar makkelijker ontmoeten

ONTWERPADVIES

- Ga bewust om met **zichtlijnen** - zie 'people watching' - maar bovenal met **routes**. Waar loopt men elkaar tegen het lijf? Op welke punten zou die herhaling plaats kunnen vinden?
- **Beperk het aantal routeopties, en in- en uitgangen en ook het aantal trappen en liften.** Bestudeer hoeveel bewoners hier gebruik van maken, waarbij je een balans zoekt tussen aantallen zodat het ook niet te druk wordt.
- **Modelleer, zoals blok 8 ook heeft gedaan, wat de routes en routines van verschillende typen bewoners zouden zijn** - binnen het stadsblok richting OV, fiets, auto of vuilniscontainers maar ook daarbuiten: naar werk, studie, sport, supermarkt of andere stedelijke functies in de omgeving. Wat zijn de verschillende 'daily urban systems' en waar kruisen deze elkaar?
- **Biedt ruimte aan een lokale economie.** In blok 8 van Merwede bijvoorbeeld is de plint goed geprogrammeerd met lokale voorzieningen die bewoners met regelmaat zullen bezoeken. Zeker in een ontwikkeling van dit formaat is een '15 minute city' na te streven om een sterke publieke familiariteit op te helpen bouwen.

HERHAALDE INTERACTIE | TREDE 4

VERTALING NAAR MERWEDE

Blok 13

- Sociale huurders en kopers worden in het blok ruimtelijk gescheiden. Zorg dat ze elkaar elders tegenkomen.
- Gedeelde verticale ontsluiting en de hieraan gelegen community spaces zorgen voor ontmoeting tussen bewoners - op gebouwniveau.
- De gescheiden fietsenstalling voor bewoners en bezoekers leidt tot meer interactie op blokniveau. De uitzondering voor de gescheiden fietsenstalling voor sociale huurders is problematisch.
- De keuze in toegang tot de woning vanuit de (fiets)parkeren of binnentuin stimuleert geen herhaalde interactie. Zorg dat de binnentuin de voorkeursroute wordt en bouw daarmee de nodige familiariteit op blokniveau verder uit.
- Wanneer de panden hun voordeur zouden hebben aan de binnentuin, dan zou er meer interactie zijn, omdat de bewoners sowieso door de voordeur moeten en elkaar dus juist daar herhaaldelijk tegenkomen.
- Bij de gezamenlijke afvalcontainers kom je elkaar regelmatig tegen. Maak deze plek prettig!
- De binnentuin kan onderdeel worden van de vaste route van bewoners van Merwede, mits de horeca publiek trekt.
- Sporten doet men ook bij uitstek met regelmaat, maak daar ruimte voor. De trappen in de binnentuin nodigen niet per definitie uit tot sporten, voeg sporttoestel(len) toe en betrek de sportclub.
- De beperkte parkeercapaciteit is een kans voor deelvervoer, denk sowieso na over meer gedeelde diensten op gebouwen- en blokniveau.

Weesp: straat ingericht voor ontmoeting

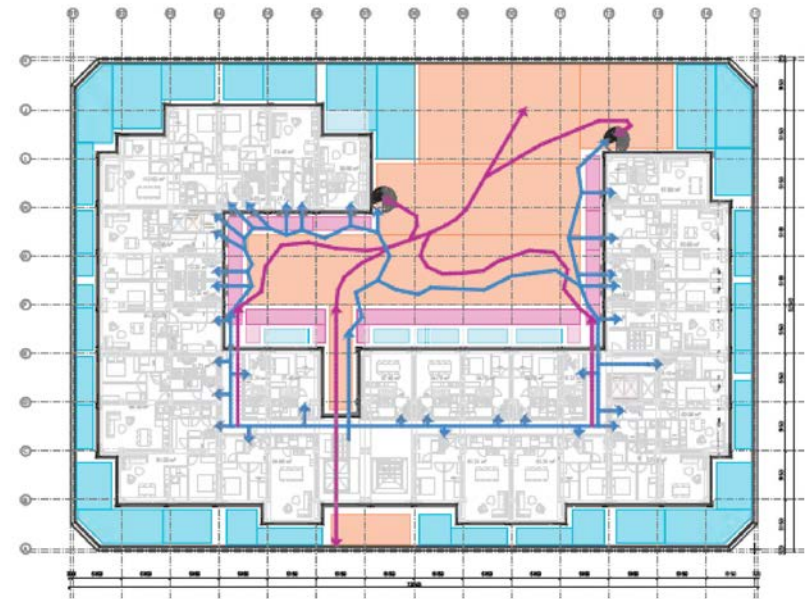
HERHAALDE INTERACTIE | TREDE 4

Blok 14

- De voordeuren aan de zuidzijde zorgen voor meer interactie tussen de burens onderling.
- In de binnentuin is de kans op herhaaldelijke ontmoeting groter tussen de burens die hun voordeur aan de tuinzijde hebben. De woningen die hun balkon richting de tuin hebben zullen waarschijnlijk minder interactie hebben, ook omdat dit privé gedeelte meer is afgeschermd.
- De zitgelegenheden in de binnentuin zijn niet comfortabel genoeg om lang te blijven zitten, er ontbreekt nu een rugleuning. De kans op verblijf en dus herhaalde ontmoetingen wordt zo kleiner.

Menu

- De binnentuin kan leiden tot herhaalde ontmoeting mits er voldoende traffic is. Dit kan versterkt worden door de voordeuren aan de binnentuin te plaatsen.
- Er is een beperkt aantal routeopties naar de woning, en er zijn toegangen tot één gedeeld portiek met één lift. Dit is positief.
- Er is een gescheiden fietsenstalling voor bewoners t.o.v. bezoekers.
- Er kan ook familiariteit tussen de makers en bewoners ontstaan, om de wereld van Menu boven en onder te verbinden. 'Meet the makers' - gebruik dit ook als marketing tool.

Daktuin Menu met beperkte wandelroutes

LANGDURIGE INTERACTIE | TREDE 5

Bovenaan de interactieladder vinden we een pas een echt gesprek. Dit zijn vormen van interactie waarbij je anderen leert kennen en op den duur een lokaal sociaal netwerk opbouwt. Dit interactieniveau laat zich niet gemakkelijk ruimtelijk faciliteren. Het organiseren van gedeelde ervaringen, het bij elkaar brengen van verschillende doelgroepen, en het aandrijven en bestendigen van zelforganisatie vraagt om een procesontwerp.

Kolenkitkas: is een plek waar mensen met een passie voor tuinieren en koken elkaar vinden en hechte relaties opbouwen

ONTWERPADVIES

- Bied in je ontwerp ruimte aan **lokale initiatieven**, zoals een buurtmoestuin of een hondenspeeltuin. Hiermee creëer je ruimte voor groepen die op basis van een gedeelde interesse elkaar kunnen ontmoeten. Juist door die gedeelde interesse is de kans op langdurige interactie bij deze mensen het grootst. Denk aan ruimtes die nog geen bestemming hebben – of een stuk grond open laten voor een moestuin in een van de binnentuinen.

Wooncorporatie de Warren is de ultiem vorm van langdurige interactie. Hier ontwerpen mensen samen hun wooncomplex

LANGDURIGE INTERACTIE | TREDE 5

VERTALING NAAR MERWEDE

Blok 13

- Laat plekken vrij voor eigen ontwikkeling in tuin en lobby's, coördineer die invulling.
- Goed dat collectieve ruimtes ingetekend zijn. Richt deze flexibel en/of 'half' in en coördineer de bestemming hiervan onder bewoners.
- Sport en natuurbeleving zijn belangrijke thema's in dit blok. Kijk hoe je bewoners hieraan kunt binden, denk aan: sporttoestellen, samenwerking met de sportschool en natuurclubs.
- Het onderhoud is in deze opzet nu belegd bij de VVE. Maar hoe zijn de sociale huurders dan vertegenwoordigd? Een samenwerkingsverband als een VVE is namelijk een uitgangspunt voor voortdurende interactie.

Menu

- Duurzame verbinding makers en bewoners door marktabonnement, ook als marketingtool.
- Makers en het podium kunnen bewoners met dezelfde interesses koppelen.
- Een gezamenlijke toe-eigening en programmering lukt met de inventarisatie van wensen en talenten, met coördinatie, budget en vrije ruimte.
- Bij marketing uitvragen naar betrokkenheid, interesse in makers en affiniteit met food.

Blok 14

- Door ruimte vrij te maken voor gezamenlijke invulling van de binnentuin wordt de kans op voortdurende interactie vergroot.
- Faciliteer een abonnement op het Cultuurhuis voor bewoners, om zo hun betrokkenheid te vergroten.

Sexyland A'dam: elke dag een andere eigenaar

**ERVARINGEN
PLACEMAKERS**

PROJECT ERVARINGEN PLACEMAKERS

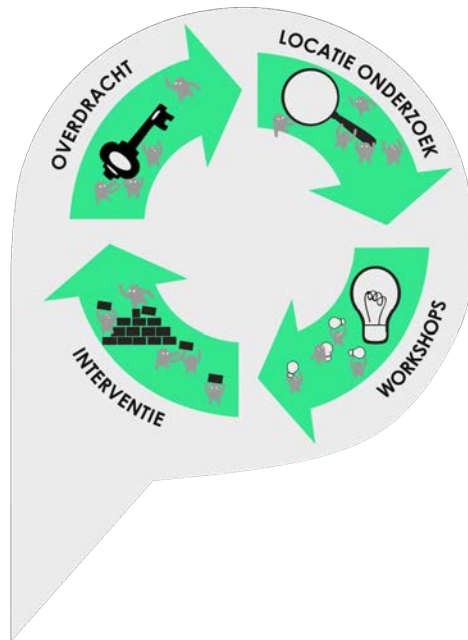
Placemakers ontwerpt de stad in samenwerking met bewoners, ondernemers en creatieve makers. We werken daarbij altijd met de volgende werkwijze:

4. Hoe wordt de aanpak duurzaam?

Verschillende Placemaking tools dragen bij aan de **overdracht** van programmering en beheer aan lokale eindgebruikers.

3. Hoe máken we de plek samen?

We realiseren sociale en/of fysieke **interventies** met actieve participatie van verschillende partijen.

1. Wat heeft de buurt te bieden?

Door sociaal-ruimtelijk onderzoek op **locatie** verkennen, benoemen en verbeelden we gebruik en wensen van lokale stakeholders

2. Hoe breng je lokale ideeën samen?

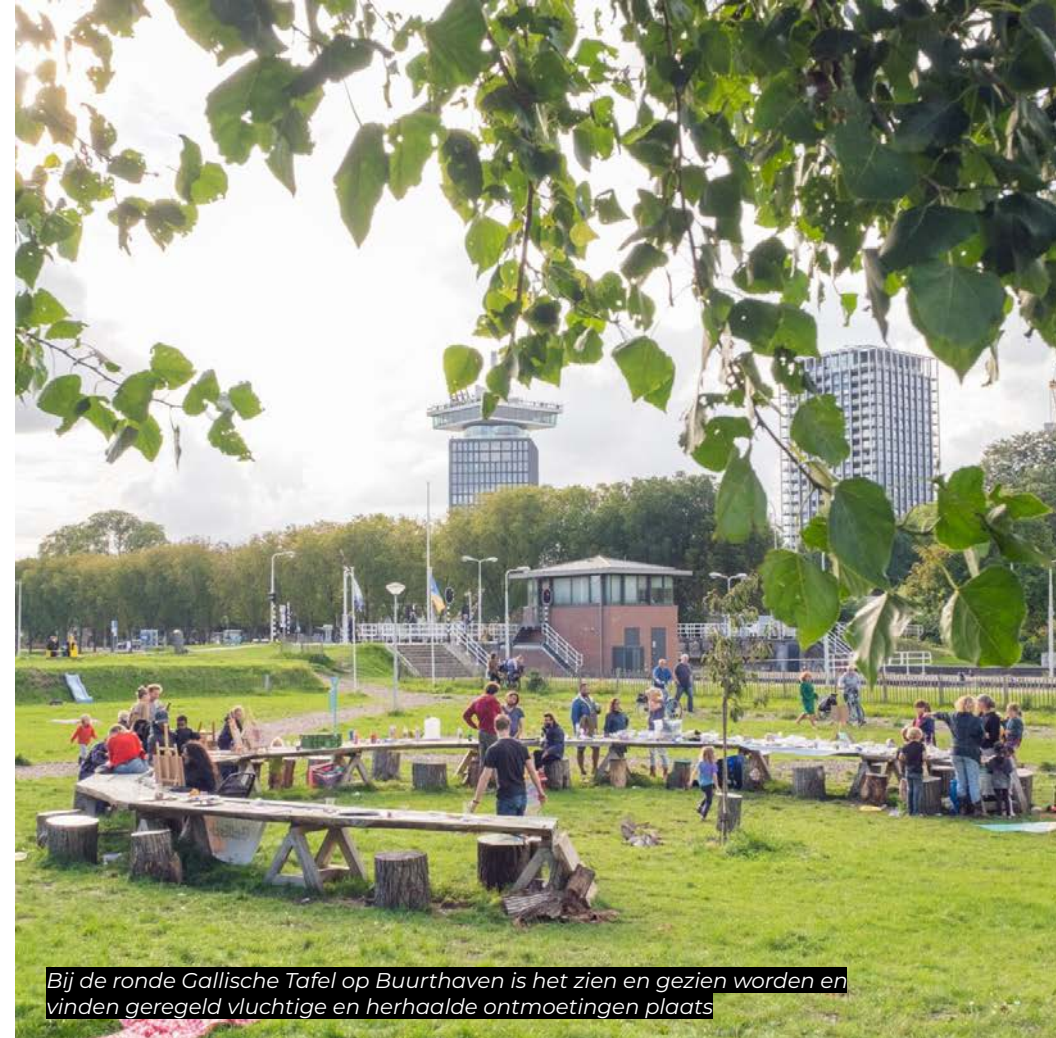
We ontwerpen oplossingen in co-creatie door **workshops** te organiseren die eigenaren, financiers, overheden en bewoners met elkaar en de plek verbinden.

Aan de hand van drie voorbeeldprojecten wijden we verder uit over onze werkwijze en de manier waarop de interactieladder terugkomt.

BUURTHAVEN

Placemakers kreeg de opdracht van gemeente Amsterdam om samen met bewoners een terrein in te vullen in de Sixhaven, in Amsterdam-Noord achter de Sixhaven. We gingen op zoek naar initiatiefnemers door in de omliggende buurten mensen aan te spreken, bewonersbijeenkomsten te bezoeken en startten een social media campagne op. Dit leidde tot een enthousiaste groep bewoners met wie we een aantal vaste initiatieven realiseerden zoals een moestuin, een grote ronde ontmoetingstafel, een timmerwerkplaats en een hondenspeeltuin. Daarnaast organiseerden we twee jaar lang diverse activiteiten en evenementen die werden bedacht door de bewoners en werden ondersteund met productie en communicatie door Placemakers.

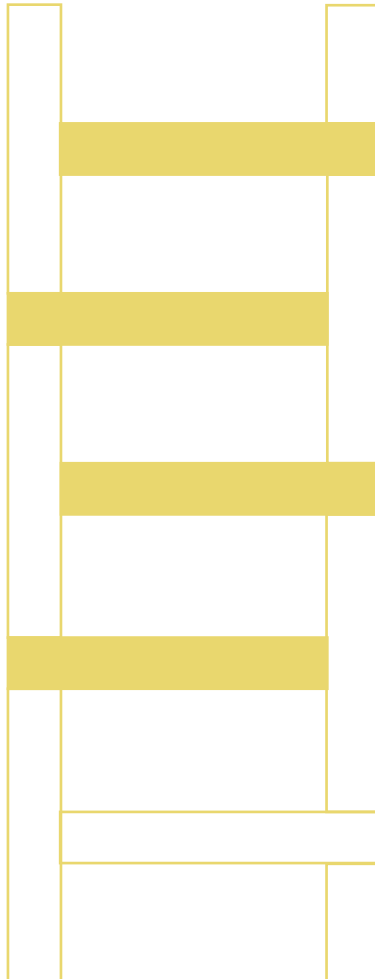
Buurthaven is uiteindelijk geen eendagsvlieg gebleken; de gemeente heeft besloten dat het terrein nog een flink aantal jaar open blijft. De vaste initiatieven hebben in ieder geval een vergunning voor 5 jaar een vergunning en ook de openbare ruimte zal een opknapbeurt krijgen. Het beheer van het terrein zal worden overgenomen door Stipo.

Bij de ronde Gallische Tafel op Buurthaven is het zien en gezien worden en vinden geregeld vluchtige en herhaalde ontmoetingen plaats

BUURTHAVEN

Langdurige interactie is er bij de deelnemers van de Moestuinschool, waar leerlingen twee keer per week samenkomen om op hun eigen stukje grond te werken en een gedeelde passie voor stadslandbouw delen.

Herhaalde interacties vinden plaats tijdens de activiteiten en evenementen die plaatsvinden op Buurthaven, zoals de havenevenementen en de buurt diners. Daar komen mensen elkaar op herhaalde basis tegen en ontstaat er een gevoel van herkenning en familiariteit.

Vluchtige interacties vinden plaats bij de Hondenspeelplaats en de ronde ontmoetingstafel, waar bezoekers gesprekken aanknopen met elkaar.

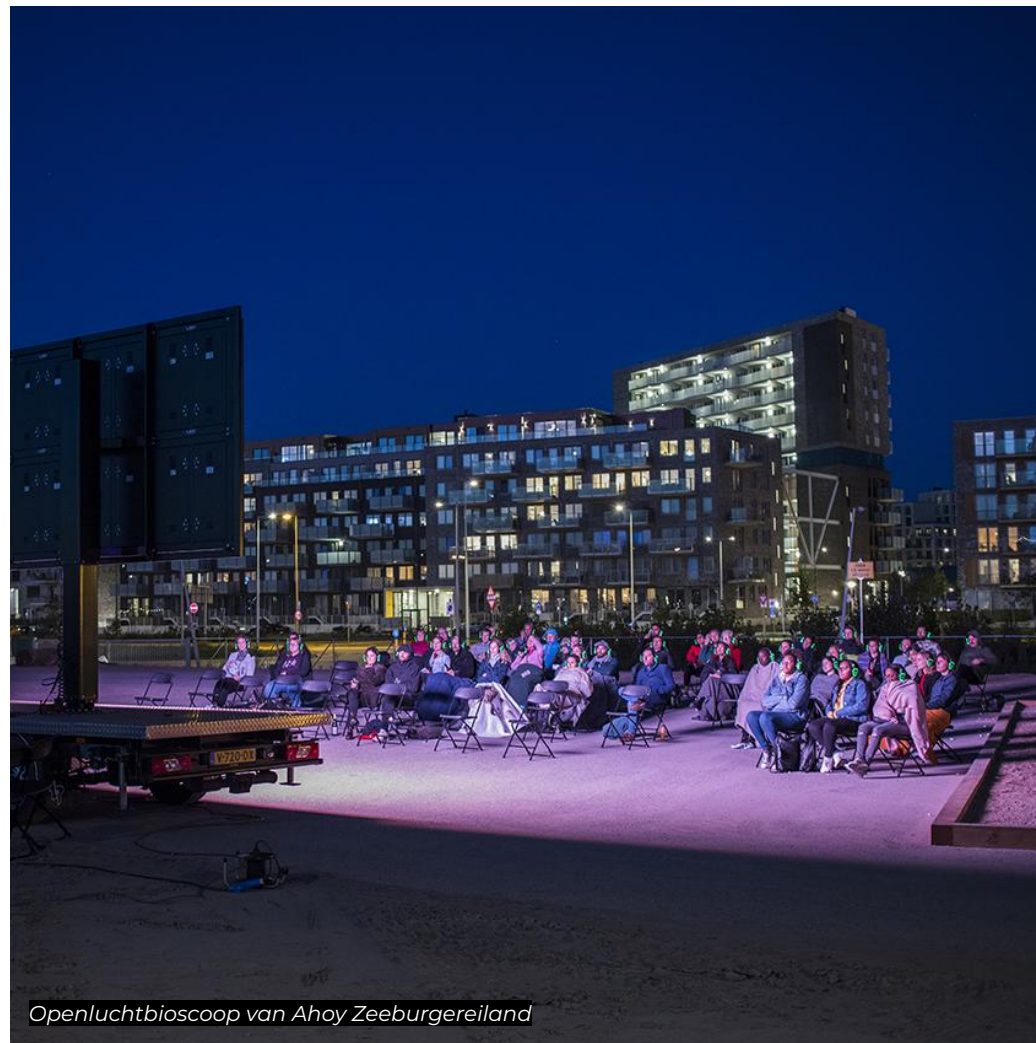
Zien en gezien worden komt terug op het gehele terrein door de open opzet, waardoor er veel zicht is op de andere bezoekers. Tevens zijn op strategische plekken bootbankjes gemaakt vanwaar je de omgeving goed kunt zien. En door haar ronde vorm biedt ronde ontmoetingstafel altijd zicht op de anderen die aan tafel zitten.

Op Zeeburgereiland ging Placemakers aan de slag met het werven van initiatieven voor een lege terrein in de nieuw te bouwen Sluisbuurt.

De initiatieven die we hebben geworven hadden behoefte aan een gebouw. We zochten daarom de samenwerking met een horecaondernemer om een gebouw te ontwikkelen en exploiteren, waar dan ook de initiatieven gebruik van zouden kunnen maken. Helaas gooide Corona roet in het eten, de horecaondernemer en ook degenen die volgden konden geen investeringen meer doen door teruggevallen inkomsten.

Placemakers zocht daarop contact met broedplaatsbeheerder Urban Resort, en die bleek behoefte te hebben aan nieuwe ruimtes voor creatieve makers. Na een uitvoerig planvormingsproces is nu begonnen met de ontwikkeling van Broedplaats Baggerbeest, die zal openen in 2023. Er is plek voor 100 ateliers, een bar, een podium en de bewonersinitiatieven.

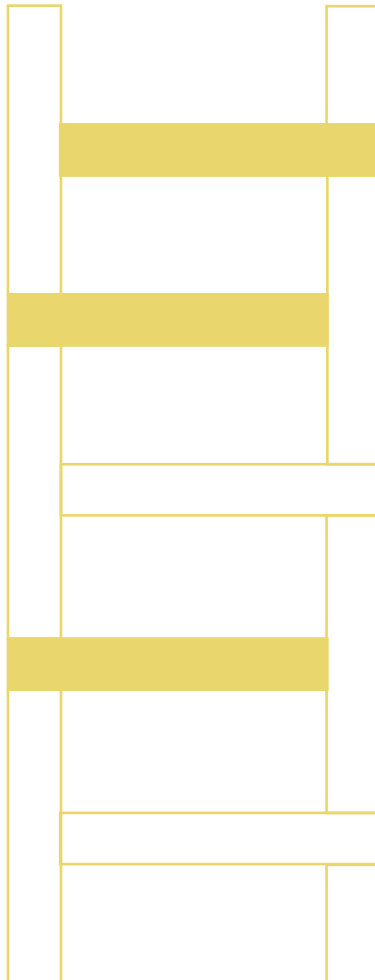
Er zullen eveneens programma's worden uitgerold, waarbij de creatievelingen uit de Broedplaats opdrachten krijgen om invulling te geven aan de open ruimte. De bewonersinitiatieven hebben nu tijdelijk plek in diverse locaties op het eiland.

Openluchtbioscoop van Ahoy Zeeburgereiland

AHOY

De **langdurige interactie** is er bij de organisatie van de bewoners die de activiteiten programmeren.

Ook **herhaalde interacties** komen terug tijdens deze activiteiten omdat ze maandelijks of wekelijks worden georganiseerd, er zit dus een herhaling in.

Het is **zien en gezien worden** tijdens de vele evenementen en activiteiten die nu al worden georganiseerd.

VOLLE LUCHT

Het Gerbrandypark is een groot onbekend park in Amsterdam Nieuw-West, dat als onprettig werd ervaren in de beleving. Zelfs omwonenden weken eerder uit naar omringende parken. Placemakers kreeg er de opdracht om met cultuur nieuw leven in het park te blazen. We gingen in de omliggende buurt op zoek naar actieve buurtbewoners. Tijdens ons onderzoek kwamen we erachter dat er veel jong talent is op het gebied van urban podiumkunsten, zoals spoken word, storytelling, hip hop en streetdance.

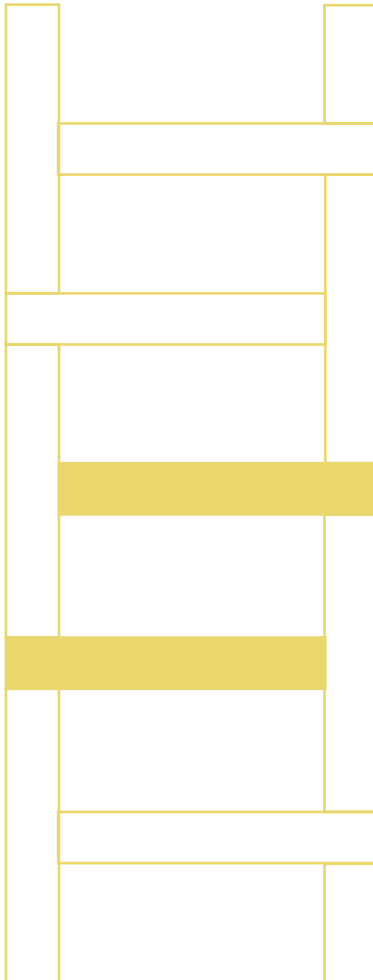
We besloten om juist dit talent een podium te bieden en organiseerden twee zomers lang een podiumprogrammering met diverse lokale artiesten en per keer 100 bezoekers.

Voor verdere bestendiging van het project willen we nu Volle Lucht doorontwikkeling tot een platform voor culturele activiteiten in het Gerbrandypark. Daarbij willen we ook aanhaken bij de herontwikkeling van het park die door de gemeente is geïnitieerd.

VOLLE LUCHT

De verwondering over de artiesten en het lekkere eten creëerde aanleidingen voor kleine gesprekjes tussen mensen die elkaar nooit spraken – **vluchtige interacties**.

Er is sprake **van zien en gezien worden** tijdens het programma dat we organiseren met Volle Lucht. Hoewel niet iedereen het gesprek met elkaar aanging werkte het gezamenlijk bekijken van een voorstelling toch tot herkenbaarheid en een vertrouwder gevoel met elkaar.

AFSLUITEND

SAMENVATTING

ONTWERPADVIEZEN (SOCIAL DESIGN) VOLGENS INTERACTIELADDER

Trede 1: Fatsoenlijke onoplettendheid

Trede 2: Zien en gezien worden

- meanderende wandelpaden
- hoogteverschillen
- zitmogelijkheden
- transparante plinten
- balkons met zicht op publieke ruimte
-

Trede 3: Vluchtige interactie

- collectieve ruimtes zonder vaste bestemming en met aanzet tot (zelf)organisatie
- onvoorspelbare interventies
- een informatie 'feed'
- maak ruimte voor hondenbezitters
- onderhandelplekken
-

Trede 4: Herhaalde interactie

- zichtlijnen en routes ontwerpen op ontmoeting
- beperk routeopties in het gebied
- beperk in- en uitgangen, trappen en liften in het gebouw
- modelleer routes en routines van verschillende typen bewoners
- biedt ruimte aan lokale ondernemers
-

Trede 5: Langdurige interactie

- lokale initiatieven

WERKWIJZE VOOR SOCIAL DESIGN:

Stap 1: Locatie onderzoek

Onderzoek het gebruik en de wensen van lokale stakeholders

Stap 2: Workshops

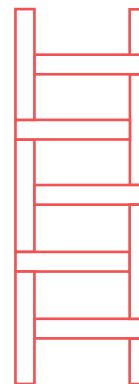
Organiseer workshops om lokale ideeën samen te brengen

Stap 3: Interventies

Realiseer interventies met actieve participatie

Stap 4: Overdracht

Zet placemaking in voor een duurzame overdracht van programmering

5 | Langdurige interactie

4 | Herhaalde interactie

3 | Vluchtige interactie

2 | Zien en gezien worden

1 | Fatsoenlijke onoplettendheid

COLOFON

Datum: 2 maart 2023
Versie: 2.0

Dit boekwerk is opgesteld door:

Mischa Woutersen
mischa@placemakers.nl

Anna Dekker
anna@placemakers.nl

Mede mogelijk gemaakt door:

Het eigenarencollectief:

Gemeente Utrecht, BPD, Janssen de Jong, Greystar, AM, Synchron, Boelens de Gruyter, G&S, Roundhill Capital, Lingotto en 3T Vastgoed

EFRO React EU en het Kansen voor West

In samenwerking met en in opdracht van:

Mirjam Schull
mirjam@merwede.nl

Elvira Kok
lab@merwede.nl

Dieuwertje den Hartog
dieuwertje@merwede.nl